

VÝSKUM V DIALEKTOLOGICKOM ODDELENÍ JÚLEŠ SAV PO ROKU 1993*

Katarína Baleková

*Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV, Panská 26, 813 64 Bratislava
e-mail: katkab@juls.savba.sk*

BALLEKOVÁ, K.: A Research in the Dialectological Department of the Ľudovít Štúr Institute of Linguistics, the Slovak Academy of Sciences, after the Year 1993. In: *Slovak Speech*, 2013, vol. 78, no. 6, p. 382 – 395.

Abstract: In the text we present an overview of the most important dialectological projects which are realised in the Ľudovít Štúr Institute of Linguistics of the Slovak Academy of Sciences, as well as of future scientific research and its perspectives. The research of geographical dialects follows on values and material database built during the processing of *ATLAS SLOVENSKÝCH NÁREČÍ* (Atlas of the Slovak Dialects). Slovak dialectologists participate on international projects of multilingual atlases: *SLOVANSKÝ JAZYKOVÝ ATLAS* (Slavic Linguistic Atlas), *CELOKARPATSKÝ DIALEKTOLOGICKÝ ATLAS* (Carpathian Dialectological Atlas), *EURÓPSKY JAZYKOVÝ ATLAS* (European Linguistic Atlas). Description of dialect lexicon is processed in a multivolume *SLOVNÍK SLOVENSKÝCH NÁREČÍ* (Dictionary of Slovak Dialects). An important part of the research consist in electronisation and following digitalisation of data with a goal to make the intangible cultural heritage preserved in scientific archives available for wider professional and cultural public.

Key words: dialectology, research of dialects, digitalisation of data, intangible cultural heritage

Slovenská dialektológia inštitucionálne zastrešená v nárečovom oddelení Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV (ďalej JÚLEŠ) mala v období od vzniku Slovenskej republiky po súčasnosť, teda v rokoch 1993 – 2013, dobre vybudované organizačné, personálne zázemie i materiálovú pramennú základňu, deponovanú v archívnych fondoch, na kvalitný vedecký výskum o zemepisných nárečiach slovenčiny i v typologicky príbuzných slovanských i neslovanských jazykoch. Dialektologické oddelenie ako samostatné pracovisko ústavu formovali v uvedenom období vedúci oddelenia z radov jeho dlhoročných pracovníkov: 1970 – 1995, 1999 – 2005 I. Ripka; 1995 – 1999 A. Ferenciková; 2006 – 2012 P. Žigo; od r. 2012 K. Baleková.

1. V tomto období sa tvorivý potenciál slovenských dialektológov sústredil okrem iných výskumných projektov aj na autorskú, redakčnú, organizačnú spoluúčasť pri vydávaní jazykových makroatlasov, v ktorých sa na vysokej odbornej úrovni interpretuje nárečový materiál metódami jazykového zemepisu. Zapojením sa do príprav nadnárodných atlasov, pokračovaním vo výskumných prácach i realizáciou multilingválnych jazykozemepisných výskumov kontinuálne nadviazala slovenská dialektológia na ukončený a prezentovaný projekt národného *ATLASU SLOVENSKEHO JAZYKA* (ďalej ASJ), ktorý vyšiel v štyroch zväzkoch s príslušnými samostatnými

* Príspevok bol vypracovaný v rámci grantového projektu VEGA č. 2/0103/11

komentármi ku každému zväzku v r. 1968 – 1981. S realizáciou projektu ASJ súvisel inštitucionálne organizovaný exploatačný výskum v povojnovom období od r. 1947 až do konca 70. rokov, zameraný na zhromažďovanie a registráciu nárečového materiálu kombinovanými technikami na území dnešného Slovenska i v jazykových enklávach mimo materského územia. Následná explikačná fáza pozostávajúca z analýzy, hodnotenia nárečových javov vo všetkých jazykových rovinách, sledovania ich rozšírenia a určenia dialektových areálov, opisu nárečí, ich diferenciacných znakov umožnila skúmať a predstaviť nárečovú situáciu metódami lingvistickej geografie. Reprezentačný ATLAS SLOVENSKEHO JAZYKA sprístupnil na mapách priestorové videnie jazykových faktov na území Slovenska (pozri Palkovič, 1993; Ripka, 2010). Z územia jazykovej enklávy¹ boli spracované zemepisné nárečia v ATLASE SLOVENSÝCH NÁREČÍ V MAĎARSKU².

1.1. Komplexný výskum dejín, etnokultúrnych tradícií, jazykov v karpatskej oblasti odhaľuje procesy, ktoré vplývali na formovanie jazykovo príbuzných aj nepríbuzných spoločenstiev. *Lingvistická karpatológia* ako súčasť geolingvistického bádania o jazykových kontaktoch na heterogénnom území karpatského oblúka skúma synchronne aj diachronne procesy v jazykoch slovanských i neslovanských etník. Výsledky vedeckého výskumu v oblasti lingvistickej karpatológie zúročili slovenskí dialektológovia z viacerých pracovísk († P. Ondrus, I. Ripka, Z. Hanudel'ová, J. Dudášová-Kriššáková) svojou účasťou na nadnárodnom projekte CELOKARPATSKÉHO DIALEKTOLOGICKÉHO ATLASU (OBSČEKARPATSKIJ DIALEKTOLOGIČESKIJ ATLAS³, ďalej CKDA), ktorý vyšiel v siedmich zväzkoch v r. 1988 – 2003 s úvodným zväzkom z r. 1987. Územie Slovenska je na mapách CKDA zastúpené 24 bodmi (z toho 20 zodpovedá slovenským nárečiam, 4 ukrajinským nárečiam na Slovensku). Spracovaný lexikálno-sémantický materiál predstavuje nárečia geneticky príbuzných aj nepríbuzných (národných) jazykov (poľského, českého, slovenského, maďarského, ukrajinského, moldavského, rumunského, chorvátskeho, bosnianskeho, srbského, albánskeho, macedónskeho) karpatskej zóny, je rozčlenený do 15 tematických oblastí. CKDA dokumentuje na mapách a v komentároch vnútornú diferenciáciu karpatského makroareálu, ale i „zhodné elementy rozličného pôvodu na dialektovej úrovni“, tzv. karpatizmy, ktoré sa prejavujú najmä v lexikálno-sémantickej oblasti (Ripka, 2010, s. 20; 2002, s. 27 – 33). Členom medzinárodnej komisie a redakčnej rady CKDA bol od začiatku projektu I. Ripka, ktorý ako vedecký redaktor pripravil na vydanie 5. zväzok (Bratislava 1997), spoluautorsky a redakčne (pri príprave 5. zv.)

¹ O výskumoch na jazykových ostrovoch pozri nižšie.

² ATLAS SLOVENSÝCH NÁREČÍ V MAĎARSKU pripravovali maďarskí slovakti a dialektológovia súbežne (v r. 1949 – 1965) s prácami nad ASJ, nachádzajúc oporu v slovenskej lingvistickej obci. Atlas o slovenských nárečiach z územia Maďarska vyšiel v Békešskej Čabe v r. 1993, až takmer po 30 rokoch od ukončenia rukopisu.

³ Pozri: <http://www.inslav.ru/resursy/elektronnaya-biblioteka/745--qq-1976>.

sa na CKDA podieľali okrem I. Ripku aj G. Múcsková, M. Smatana, J. Šikrová, na ďalších zväzkoch spoluautorsky aj L. Dvornická. I. Ripka (už nepôsobí v JÚLŠ SAV) v spolupráci s poľskou národnou komisiou CKDA pripravili pod redakčným vedením J. A. Riegera kolektívne knižné vydanie indexov jazykového materiálu (CKDA УКАЗАТЕЛИ, 2012), ktorý je spracovaný na mapách a v komentároch vo všetkých siedmich zväzkoch CKDA. I. Ripka autorsky pripravil slovenský index (СЛОВАЦКИЙ УКАЗАТЕЛЬ, s. 95 –117) z výskumných lokalít zobrazených v bodovej sieti číslami 28 – 44, 46, 48, 51.

Časť rukopisného dotazníkového materiálu týkajúceho sa slovenského územia je deponovaná v archíve dialektologického oddelenia JÚLŠ SAV, ďalšia časť je uschovaná pod gesciou Prešovskej univerzity v Prešove.

1.2. Multilingválna komparatistika skúma a vysvetľuje jazykové javy, ktoré majú svoje vývinové štádiá v tradičných zemepisných nárečiach. Preto aj koncepcia EURÓPSKEHO JAZYKOVÉHO ATLASU⁴ (ATLAS LINGUARUM EUROPAE⁵, ďalej EJA) kladie dôraz na kartografické zobrazenie jazykovej diferenciácie v európskom priestore od Islandu po Rusko (jeho európsku časť po Ural). Konfrontačný pohľad na spoločné znaky a rozdielnosti kontaktujúcich sa príbuzných a nepríbuzných jazykov z 22 jazykových rodín odhaľuje paralelné motivačné postupy v rámci jedného geopriestoru. Výskumná sieť EJA obsahuje 2631 lokalít, Slovensko je zastúpené v EJA 12 lokalitami, Česko rovnako 12 bodmi. Na projekte participuje 47 národných komisií a 4 komisie pre menšinové jazyky. Nárečové oddelenie JÚLŠ (v sledovanom období zastúpené I. Ripkom, J. Gavorovou-Šikrovou) spolupracovalo v rámci Československa s pražskými, po r. 1989 s brnianskymi dialektológmi. I. Ripka je evidovaným členom medzinárodnej redakcie EJA (pozri Ripka, 2010, s. 18). Po zmenách v ústave spolupracujú v projekte EJA naďalej autorsky a redakčne už len brnianski dialektológovia AV ČR, supľujúc aj činnosť slovenskej komisie, ktorá sa ocitla v pasívnom postavení, a tak sa materiál z dialektových oblastí Slovenska autorsky spracúva a redakčne pripravuje t. č. v Brne (M. Šipková, L. Čižmárová). Doteraz okrem úvodného zväzku (1975) a dvojdielného dotazníka (1976, 1979) vyšlo 7 zväzkov (1983 – 2007) jazykových atlasov s komentármi. V r. 2013 vedenie JÚLŠ SAV požiadalo oficiálnym listom predsedníctvo medzinárodnej komisie EJA o obnovenie členstva a činnosti slovenskej komisie v EJA.

1.3. Najdlhšiu tradíciu zasahujúcu do oblasti slavistických výskumov má projekt medzinárodného autorského kolektívu SLOVANSKÝ JAZYKOVÝ ATLAS (ОБЩЕСЛАВЯНСКИЙ ЛИНВИСТИЧЕСКИЙ АТЛАС⁶, ďalej SJA) , vzniká pod záštitou Medzinárodného

⁴ Oficiálnymi jazykmi projektu, v ktorých sa spracúvajú mapy a komentáre EJA, sú francúzsky, anglický, nemecký.

⁵ Pozri: http://fr.wikipedia.org/wiki/Atlas_Linguarum_Europae.

⁶ Pozri: <http://www.slavatlas.org>.

komitétu slavistov a na jeho príprave sa podieľajú členovia všetkých národných komisií SJA (Bielorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česko, Chorvátsko, Macedónsko, Nemecko, Poľsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko a Čierna Hora, Ukrajina). Atlas predstavuje územnú diferencovanosť 3 400 javov celoslovanského jazykového areálu v 850 lokalitách od Jadranského mora po Ural vo fonetickej, gramatickej, lexikálnej, slovotvornej a sémantickej rovine. Jazykový materiál všetkých nárečí slovanských jazykov (slovinského, chorvátskeho, bosnianskeho, srbského, macedónskeho, bulharského, českého, slovenského⁷, lužickosrbského na území Nemecka, poľského, bieloruského, ukrajinského, ruského – jazyky uvádzame v poradí číslovania lokalít SJA) v „pôvodných“ (nekolonizovaných) sídlach aj mimo hraníc štátnych útvarov sa interpretuje v 2 sériách SLOVANSKÉHO JAZYKOVÉHO ATLASU: hlásko-slovno-gramatickej a lexikálno-slovotvornej. Syntetickým spôsobom sa na jazykových mapách a v komentároch podáva obraz o prirodzených podobách jazyka, o vývinových tendenciách v jazykoch bez ich vedomého regulovania. Výsledky priestorového spracovania slovanských nárečí svojou poznávacou hodnotou presahujú hranice dialektológie, resp. jazykovedy. SJA sa stáva zdrojom poznatkov interdisciplinárnej povahy. Je svedectvom kontaktov kultúr, jazykov a ich vzájomného ovplyvňovania (podľa Ferenčíková, 2012; Žigo, 2011a).

Autorsky a redakčne na multilingválnom projekte SJA participujú aj slovenskí dialektológovia: ako vedecká redaktorka najrozsiahlejšieho, 4. zv. lexikálno-slovotvornej série s tematikou *Pol'nohospodárstvo*⁸ (vydaného v Bratislave v r. 2012) a spoluautorka atlasu A. Ferenčíková; redaktori a spoluautori † A. Habovštiak, M. Chochol, L. Králik; A. Ramšáková, M. Smatana, L. Dvornická; P. Žigo – od založenia počítačovej sekcie SJA pri Medzinárodnom komitétu slavistov v r. 2000 jej predseda, spolu s A. Ferenčíkovou, L. Králikom, zosnulým A. Habovštiakom členovia medzinárodnej komisie SJA. S rozvojom moderných technológií sa kybernetizácia odrazila aj na novátorskom prístupe k spracovaniu materiálov SJA. Slovenská skupina dialektológov v spolupráci s kybernetikmi vypracovala program počítačovej podpory na jednotné spracovanie nárečového materiálu na všetkých pracoviskách národných komisií SJA, súčasne slovinskí dialektológovia pripravili digitalizovanú mapu s bodovou sieťou lokalít a sústavu počítačových fontov a znakov na fo-

⁷ na Slovensku (26 výskumných bodov) aj v Maďarsku (3 výskumné body slovenských lokalít)

⁸ 4. zväzok lexikálno-slovotvornej série Slovanského jazykového atlasu predstavuje územnú diferencovanosť lexiky slovanských dialektov spojenej s poľnohospodárstvom ako jedným z najstarších výrobných odvetví slovanských etník. Obsahom zväzku je 106 máp a 1 nemapovaný materiál, ktorých materiálovú bázu tvoria nárečové údaje z celého slovanského jazykového teritória zozbierané v rokoch 1962 – 1990 priamym terénnym výskumom. Mapovanú slovnú zásobu možno zoskupiť do užších tematických okruhov: poľnohospodársky obrábaná pôda, kultivácia pôdy, ovocné dreviny a ich plody, zelenina a olejniný, obilniny, ich časti a vegetačné fázy, úroda a jej ochrana, krmoviny, činiteľa a činnosti spojené s poľnohospodárskymi prácami, názvy náradí, ich častí a vlastností a časové úseky spojené s jednotlivými poľnohospodárskymi prácami.

netický prepis nárečového materiálu a na kartografickú interpretáciu jazykových javov (Žigo, 2012). Rukopisný dotazníkový materiál zo slovenských výskumných bodov je deponovaný v archíve dialektologického oddelenia JÚLŠ SAV. V súčasnosti prebieha v dialektologickom oddelení JÚLŠ SAV elektronizácia pramenného materiálu zo slovenských lokalít (vo forme číselných indexov) do podoby elektronických kariet. (Aktuálne sa projekt č. 2/0163/11 *Slovenský jazykový atlas – odraz prirodzeného vývinu jazyka* rieši pod vedením vedúcej riešiteľky A. Ferenčíkovej v Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského s finančnou podporou grantovej agentúry VEGA.)

2. Okrem základného opisu slovenských nárečí interpretovaného kartograficky v národnom ATLASE SLOVENSKÝCH NÁREČÍ riešila slovenská dialektológia, resp. jazykoveda a kultúrna spoločnosť otázku, ako pripraviť a predstaviť celonárodný slovník, ktorý komplexne spracuje slovnú zásobu slovenských zemepisných nárečí z územia Slovenska. Na pôde Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV sa v r. 1971 zaraďil projekt SLOVNÍKA SLOVENSKÝCH NÁREČÍ (ďalej SSN) do základného výskumu, s čím súvisela príprava koncepcie diela a budovanie kartoték (nárečovej slovnéj zásoby).

2.1. Už v r. 1980 bol odbornej verejnosti predstavený SLOVNÍK SLOVENSKÝCH NÁREČÍ. UKÁŽKOVÝ ZVÁZOK, ktorý spracoval kolektív autorov pod vedením I. Ripku, vtedajšieho vedúceho dialektologického oddelenia JÚLŠ. Lexikografická prax, podporená dlhoročným lexikologickým výskumom, čerpajúca z tradície vydávania veľkých akademických slovníkov a nárečových regionálnych slovníkov aj monografií o slovenských nárečiach v predchádzajúcom období, overila, že koncepcia SSN je vybudovaná na primeraných teoreticko-metodologických základoch. Autorský kolektív (A. Ferenčíková, A. Habovštiak, F. Buffa, J. R. Nižnanský, Š. Lipták, O. Malíková, I. Ripka a J. Šikrová) v podobnom zložení ako pri Ukážkovom zväzku SSN predstavil v r. 1994 1. zv. SLOVNÍKA SLOVENSKÝCH NÁREČÍ. A – K, ktorého vedeckým redaktorom bol I. Ripka.

Hoci bol celý rukopis slovníka pripravený do tlače (v r. 1990), pri finalizácii grantového projektu *Slovník slovenských nárečí v záverečných fázach spracovania* sa prijalo riešenie, že celý rukopisný koncept, dovtedy bez podpory informačných technológií, pripraví skupina spolupracovníkov, budúca nová autorská generácia, do elektronickej podoby, využívajúc autorský program V. Benka ako výsledok riešenia grantového projektu *Metodika budovania korpusu textov a bázy dát slovenského jazyka* (pozri SSN, 1994, s. 10).

Toto obdobie však bolo zároveň prelomové v otázke personálneho obsadenia a zastrešenia projektu. Hoci pri dokončovaní hesiel 1. zv. SSN do tlače sa zapojila do projektu nová generácia spolupracovníkov, výchova nového autora pristupujúceho do dlhoročného projektu (presahujúceho viaceré dekády) bude znova mnohostran-

nou výzvou. Pri príprave a koncipovaní 2. zväzku (písmená L – P (povzchádzať), 2006) sa vymenila takmer celá generácia autorov (K. Balleková, E. Dvornická, I. Felixová, A. Ferencíková, A. Košková, G. Múcsková, I. Ripka a M. Smatana). Redakciu tvorila dvojica A. Ferencíková, I. Ripka. Tretí zväzok SSN (písmená P (poza) – Š) sa pripravuje pod vedením vedúceho riešiteľa M. Smatana a vedeckej redaktorky A. Ferencíkovej s malými obmenami autorského kolektívu ako súčasná úloha č. 2/0103/11 *Slovník slovenských nárečí*, finančne podporená grantovou agentúrou MŠ SR VEGA. Projekt SSN so svojimi publikačnými i sprievodnými výstupmi (mezi inými aj elektronizácia a popularizácia pramenného materiálu) patrí dlhodobo v hodnotiacom procese grantovej agentúry VEGA k najúspešnejším.

2.2. Paralelne s koncipovaním akademického nárečového slovníka sa realizuje sprievodný projekt nárečovej čítanky, tzv. antológie nárečových textov, ktorej plánované tri zväzky budú publikované pod spoločným názvom *ČO DEDINA, TO REČ INÁ* (zredigované podklady 1. zväzku budú pripravené v r. 2013, autori: A. Ferencíková, K. Balleková, E. Dvornická, M. Smatana, I. Gáfríková). Čítanka bude postupne v jednotlivých zväzkoch obsahovať výber nárečových textov zo všetkých dialektových oblastí na Slovensku (pôvodné audionahrávky sa získavali pri terénnom výskume najmä od 60. rokov do 90. rokov 20. storočia), ako aj charakteristiky zemepisných dialektov patriacich do stredo-, západo- a východoslovenského makroareálu. Textový výber v knižnej podobe ponúkne verejnosti, ale aj študentom vysokoškolského štúdia čitateľsky pútavé, súvislé, nárečovo pozoruhodné texty ako autentické svedectvo o diferencovanosti slovenských nárečí v rovnomernom areálovom zastúpení. S publikovaným záverečným dielom nárečovej čítanky je naplánované aj vydanie zvukového nosiča s reprezentatívnymi ukážkami súvislých nárečových prehovorov, ktoré sa medzičasom technicky pripraví a upraví v digitalizovanej podobe z archivovaných magnetofónových a kazetových pásov.

V r. 2012 pripravili G. Múcsková, K. Muziková, V. Wambach vysokoškolskú cvičebnicu zameranú na nárečovú interpretáciu *PRAKTICKÁ DIALEKTOLÓGIA*, ktorá výberovo sprístupňuje rovnako vzácny zvukový archív štúdiových nárečových nahrávok (budovaný v r. 1977 – 1987), deponovaný na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, upravený v digitalizovanej podobe. V publikácii sa časť archívnych záznamov predstavuje na pripojenom zvukovom CD nosiči aj v textovej nárečovej transkripcii. Nárečové ukážky dopĺňajú krátke charakteristiky nárečových skupín, ale aj praktické cvičenia.

2.3. Digitalizácia. Už pri príprave koncepcie nárečovej čítanky sa v autorskom kolektíve vykryštalovala myšlienka sprístupniť archív nárečových textov v elektronickej podobe (v prvom rade na vedecký výskum pracovníkov dialektologického oddelenia). Vznikajúca elektronická databáza textov mala byť zároveň využiteľná pri príprave niekoľkozväzkového nárečového slovníka. Do elektronickej databázy

prepísali pracovníci dialektologického oddelenia so spolupracovníkmi približne od r. 1995 z klasického textového archívu reprezentatívny výber nárečových textov (celkovo asi 1500 textov), čo však tvorí (doteraz) asi len 1/2 z množstva pramenného materiálu súvislých nárečových prehovorov deponovaného v dialektologickom archíve JÚLŠ (o prameňoch, príprave kartoték a fondov slovníka pozri SSN 1, 1994, s. 14 – 16).

V poslednom desaťročí sa v dialektologickom oddelení kladie dôraz na elektronizáciu, následnú digitalizáciu archívnych prameňov rozličného typu, cieľom by malo byť (výberové) sprístupnenie digitálne spracovaných prameňov pre odbornú aj laickú verejnosť na internetových stránkach v dohľadnej budúcnosti.

V rámci rozvoja korpusovej lingvistiky vzniká v spolupráci so Slovenským národným korpusom, s domácimi kybernetikmi aj so spolupracovníkmi z viedenského centra na podporu textových technológií koncepcia korpusu slovenských nárečí, skúšobná verzia digitalizovanej tematickej kartotéky, elektronická databáza lexikálneho indexu z prameňov k Atlasu slovenského jazyka, elektronická databáza z národných indexov k Slovanskému jazykovému atlasu.

Pripravovaná digitalizácia (technické označovanie jazykových foriem, ich kódovanie v elektronickom korpuse, inventarizácia relevantných údajov z pramenných fondov, katalogizácia fondov, záchrana jedinečných nereprodukovateľných textových a zvukových fondov) podporí z dlhodobého hľadiska v prvom rade tvorivý proces autorského kolektívu SSN, ako aj ďalší výskum v oblasti napr. korpusovej (nárečovej) lingvistiky, tradičnej, no zároveň modernej dialektológie.

V rámci budovania technickej infraštruktúry prešlo nárečové oddelenie za posledných päť rokov výraznou modernizáciou depozitárov, pretože archívne fondy v nich uložené ocitli sa v ohrození, hrozilo ich poškodenie, príp. úplné zničenie. V spolupráci s Centrom informačných technológií SAV sa podarilo podstatnú časť ohrozeného archívu máp digitalizovať a časť z nich následne deponovať v štátnom archíve v Bratislave. Archiválie z nárečových kartoték a textových zbierok ako jedinečné svedectvo nehmotného kultúrneho dedičstva boli technicky zabezpečené pred udalosťami, ošetrované, systematicky uložené a opäť sprístupnené na štúdium a heuristický výskum vo vyhovujúcich archívnych depozitároch (väčšinu týchto činností vykonali odborní pracovníci oddelenia).

3. V sledovanom období, teda od roku 1993, vznikli v JÚLŠ SAV a na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského postupové dizertačné práce autorov, ktorí sa interne alebo externe školili v dialektologickom oddelení JÚLŠ SAV – v r. 1995 práca M. Smatanu: JAZYKOVÁ SITUÁCIA V RAJCI (školiťelom bol I. Ripka); v r. 2006 – M. Chochol: LEXIKA ZEMPLÍNSKYCH NÁREČÍ Z HĽADISKA PÔVODU (školiťelka A. Ferenčíková); M. Pukanec: PRASLOVANSKÁ LEXIKA V STAREJ SLOVENČINE; G. Múcsková: NÁREČIE A SPISOVNÝ JAZYK V BEŽNEJ HOVORENEJ KOMUNIKÁCIÍ OBYVATEĽOV GELNICE (obe pod

vedením I. Ripku); v r. 2009 obhájila prácu K. Balleková na tému NÁREČOVÁ TERMINOLÓGIA SPRACOVANIA PRIADNYCH VLÁKEN V ZLIECHOVE A OKOLÍ (školiteľ M. Majtán); v r. 2010 A. Ramšáková dizertáciu OPIS ZVUKOVEJ A TVAROSLOVNEJ ROVINY HORNOKYSUCKÝCH POMEZNYCH A KYSUCKÝCH GORALSKÝCH NÁREČÍ (školiteľka A. Ferenčíková). Najnovšia dizertačná práca M. Kopeckej: KODIFIKAČNÉ TENDENCIE V PRAVIDLÁCH SLOVENSKEHO PRAVOPISU Z R. 1931 A 2000 vznikla pod vedením P. Žiga. V internej vedeckej výchove na pracovisku pokračuje D. Petrakovičová. Takmer všetci autori postupových prác ostali kmeňovými pracovníkmi dialektologického oddelenia a už počas svojho vysokoškolského štúdia 3. stupňa stali sa autorským dorastom v kolektíve autorov SLOVNÍKA SLOVENSÝCH NÁREČÍ (pre 2. zv. a pripravovaný 3. zv.).

4. Vedecký výskum rozvíjaný v dialektologickom oddelení Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra reaguje na podnety domácich aj zahraničných dialektológov, slavistov, na inšpiratívne ponuky spolupracujúcich pracovísk, na vedecký odkaz bádateľov v oblasti slovenskej jazykovedy minulých desaťročí, ale aj na súčasné impulzy vychádzajúce z verejnosti. Z pozostalosti prof. J. Štolca pripravil I. Ripka na vydanie SLOVENSKÚ DIALEKTOLÓGIU (1994), v r. 1997 redakčne upravil podľa 4. vydania a autorsky doplnil knihu E. Paulinyho KRÁTKA GRAMATIKA SLOVENSÁ, P. Žigo pripravil z pozostalosti E. Jónu nárečovú monografiu NOVOHRADSKÉ NÁREČIA (2009), k jubilejnému roku sv. Cyrila a Metoda (1150. výročie ich príchodu na Veľkú Moravu) inicioval vo vydavateľstve Perfekt vydanie reprezentačných publikácií NA PÍSME ZOSTALO (2012), PROGLAS (2013), na ktorých sa pri predstavení najstarších písomných pamiatok z obdobia Veľkej Moravy, viažucich sa k Slovensku, podieľal aj spoluautorsky. Okrem participácie členov oddelenia na veľkých kolektívnych projektoch, akými sú národné a nadnárodné jazykové atlasy, viacväzkový SLOVNÍK SLOVENSÝCH NÁREČÍ, venujú sa odborníci tohto oddelenia aj individuálnemu dialektologickému bádaniu a pedagogickej činnosti na univerzitách. Pôsobenie profesora P. Žiga v pedagogickom procese vyústilo do prípravy vysokoškolských učebníc v autorskej dvojici s R. Krajčovičom: DEJINY SPISOVNEJ SLOVENČINY. ŠTUDIJNÁ PRÍRUČKA A TEXTY (1. vyd. 1990, 3. vyd. 1996), DEJINY SPISOVNEJ SLOVENČINY (1. vyd. 2002, 2. vyd. 2006). I. Ripka vydal v Prešove ASPEKTY SLOVENSKEJ DIALEKTOLÓGIE (2002), G. Múcsková v spoluautorstve PRAKTICKÚ DIALEKTOLÓGIU (2012). P. Žigo uplatňuje vo svojom bádani areálovo viazaných jazykových štruktúr synchronny aj diachronny prístup, vo vývine slovenčiny hľadá princípy analógie, porovnávajúc ho s prirodzeným vývinom v iných slovanských jazykoch, napr. ANALÓGIE A ANOMÁLIE V SUBSTANTÍVNEJ DEKLINÁCIÍ SLOVANSÝCH JAZYKOV (2012), HISTORICKÁ A AREÁLOVÁ LINGVISTIKA (2011), KATEGÓRIA ČASU V SLOVENSKOM JAZYKU (1997). Na procesy gramatikalizácie vo vývinových štádiách slovenčiny sa vo svojom najnovšom výskume sústreďuje G. Múcsková. Myšlienku rozvíjať syntaktický výskum slovenských nárečí napĺňa (zatiaľ osihotene, no najkomplexnejšie) A. Ferenčíková, na tomto poli dlhoročná spolupracovníčka J. Oravca, ktorá pripravuje zo svojho

niekoľkoročného výskumu monografický opis syntaktických javov z územného aspektu formou vybraných kapitol, využívajúc a spracúvajúc fondy osobitnej kartotéky nárečových dokladov na predložkové a bezpredložkové pády (budovanej od polovice 60. rokov 20. stor. (pozri Ferencíková, 2013, s. 154). Výsledky heuristického výskumu slovenských nárečí v diasporálnej i enklávnej existenčnej forme mimo územia Slovenska⁹ publikoval I. Ripka spolu s L. B. Hammerovou v monografii JAZYKOVÉ PREJAVY AMERICKÝCH SLOVÁKOV (1994); K. Balleková sprístupňuje v samostatných článkoch, kde rozličnou formou interpretuje pramenný materiál, výsledky takmer dvadsaťročného bádania o slovenských nárečiach v Maďarsku (terénne výskumy organizuje partnerské pracovisko Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe), Ľ. Dvornická pravidelne prináša informácie o vojvodinskej jazykovej enkláve v Srbsku. Výskum menších nárečových skupín v oblasti hornotrenčianskych nárečí realizujú napr. K. Balleková, M. Smatana; pomedzné kysucké nárečia spolu s goralskými nárečiami na Kysuciach skúma v sérii článkov A. Ramšáková; Ľ. Dvornická obohacuje archívy textov a odbornú literatúru o rozsiahly pramenný materiál mapujúci predovšetkým oblasť trnavských dialektov, G. Múcsková, M. Chochol publikujú texty opisujúce východoslovenské nárečia a pod. Výber textov ZO STUDNICE RODNEJ REČI (2005) predstavuje lexikálne bohatstvo slovenských nárečí v početnej sérii popularizačných článkov, publikovaných pôvodne počas jednej dekády v rovnomennej rubrike v časopise Kultúra slova, nad ktorou dialektológovia z JÚĽŠ držia pomyselný patronát a autorsky (K. Balleková, Ľ. Dvornická, I. Felixová, A. Ferencíková, M. Hovančík, M. Chochol, M. Kopecká, A. Košková, G. Múcsková, D. Petrakovičová, A. Ramšáková, M. Smatana, D. Šimunová) ju dotvárajú. Do tlače (pre rok 2014) je pripravená nová séria článkov ZO STUDNICE RODNEJ REČI, mapujúca 2. decénium trvania rubriky.

5. Organizačné úsilie dialektologického oddelenia JÚĽŠ SAV prirodzene nadväzovalo na tradíciu vedeckých podujatí, akými boli v 2. polovici 20. stor. konferencie zamerané na dialektológiu a areálovú lingvistiku (Bratislava 1960, tri slovenské dialektologické konferencie v Prešove 1975, na Zemplínskej šírave 1981, 1988, 5. celoslovenské stretnutie jazykovedcov v Banskej Bystrici 1992 na tému *100 rokov areálovej lingvistiky*). Poznatky z novšieho dialektologického výskumu boli prezentované na mnohých domácich a zahraničných podujatiach, ale dialektológovia z prostredia JÚĽŠ SAV v spolupráci s inými inštitúciami zorganizovali za ostatných 20 rokov vedecké semináre, domáce i medzinárodné konferencie (venované životným jubileám alebo spomienkovým výročiam významných slovenských dialektológov), ktorých spoločným menovateľom bol odborný záujem o zemepisné nárečia a ich postavenie v rámci

⁹ V súpise literatúry uvádzame výberovo najnovšie, predovšetkým dialektologické publikácie, ktoré vznikli na ďalších slovakistických pracoviskách doma i v zahraničí a ktoré rozličným spôsobom rozpracúvajú postavenie slovenčiny ako menšinového jazyka mimo územia Slovenska.

národných jazykov: *Nárečia a národný jazyk* (Budmerice 1997)¹⁰; *Jozef R. Nižnanský ako dialektológ, redaktor a editor* (Bratislava 2005)¹¹; *História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania* (Bratislava 2008)¹²; vedecký seminár na tému *Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie* (Bratislava 2010)¹³; *Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty* (Častá-Papiernička 2013)¹⁴. Oponované výsledky aktuálneho vedeckého bádania sú následne predstavené v zborníkoch z mnohých ďalších vedeckých podujatí. Slovenskí dialektológovia, podporení SAV a Filozofickou fakultou Univerzity Komenského v Bratislave, zorganizovali v Bratislave v r. 2004 vrcholné pracovné zasadnutie Medzinárodnej komisie pre Slovanský jazykový atlas pri Medzinárodnom komitáte slavistov. Podobné, cyklicky sa opakujúce zasadnutie medzinárodnej komisie plánuje sa konať opäť v Bratislave v r. 2017.

6. Dialektologické oddelenie sa profiluje v domácom aj medzinárodnom kontexte ako školiace a konzultačné pracovisko pre dialektológov zo slavistických inštitúcií a slovaktických pracovísk, napr. z Bulharska, Česka, Chorvátska, Macedónska, Maďarska, Poľska, Ruska, Slovinska. V rámci popularizácie vedy a nárečového výskumu pracovisko poskytuje populárne, nepravidelné odborné školenia formou exkurzií na pracovisku a vedie tvorivé semináre pre základné školy až po univerzity. Na vedecké účely zabezpečuje prístup do vedeckých archívov dialektologického oddelenia JÚLŠ SAV a expertízne poradenstvo pri využívaní pramenného materiálu deponovaného v nárečových archívoch, členovia oddelenia reagujú jednotlivo v posudkoch, odbornými konzultáciami či korešpondenčne aj na otázky verejnosti týkajúce sa jazykovej kultúry ovplyvňovanej miestnymi nárečiami.

Pracovníci oddelenia zúročujú svoju vedeckú erudíciu aj počas každoročne organizovanej *Letnej školy slovenského jazyka a kultúry Studia Academica Slovaca* ako prednášatelia (A. Ferenčíková, G. Múcsková, I. Ripka, P. Žigo), lektori slovenského jazyka (napr. G. Múcsková) alebo P. Žigo (člen vedeckého grémia SAS), profilujúci vedecký program letnej školy SAS a prednášajúci na seminároch pre lektorov slovenčiny ako cudzieho jazyka, spoluautor a vedúci autorského kolektívu knižného titulu s multimediálnou prílohou SLOVACICUM (2004) či SLOVENSKO z vydavateľ-

¹⁰ Publikáčnym výstupom z podujatia venovaného jubileu I. Ripku je zborník *Nárečia a národný jazyk*. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Ed. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda 1999. 332 s.

¹¹ Publikáčnym výstupom z podujatia venovaného nedožitaj osemdesiatke J. Nižnanského je zborník *Tradícia v slove, slovo v tradícii. Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský*. Zost. L. Dvornická – M. Smatana. Bratislava: Veda 2007. 311 s.

¹² Publikáčnym výstupom z podujatia venovaného storočnici J. Štolca je zborník *Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania*. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda 2009. 216 s.

¹³ Publikáčnym výstupom z podujatia venovaného jubileu A. Ferenčíkovej je zborník *Jazykovedné štúdie 28. Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie*. Ed. K. Balleková. Bratislava: Veda 2010. 316 s.

¹⁴ Zborník venovaný jubileu P. Žiga sa pripravuje pre r. 2014.

stva Perfekt, ktoré sú určené ako reprezentatívne tituly pri predstavení slovenského jazyka, literatúry a kultúry vo vyučovacom procese pre zahraničných záujemcov o Slovensko a slovenčinu.

Zástupcovia slovenských dialektológov plnia svoje úlohy aj ako členovia redakčných rád vedeckých periodík, napr. JAZYKOVEDNÝ ČASOPIS, SLOVENSKÁ REČ, KULTÚRA SLOVA, SLAVICA SLOVACA, PHILOLOGIA; zborníka OBŠČESLAVIANSKIJ LINGVISTIČESKIJ ATLAS. MATERIALY I ISSLEDOVANIA; viacerí sú členmi národnej a medzinárodnej komisie pre Slovanský jazykový atlas, pôsobia ako členovia výberovej komisie grantovej agentúry VEGA pri MŠ SR, komisie MŠ SR na výber lektorov do zahraničia, Ústrednej jazykovej rady MK SR, kodifikačnej komisie JÚLŠ SAV, poroty a výboru na organizovanie súťaže *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko*, ale aj ako členovia odborových komisií, napr. v študijnom odbore slovenský jazyk, slavistika – slovanské jazyky, a v rade ďalších nemenovaných poradných komisiách, vedeckých radách a organizačných výboroch.

7. Perspektívy. Slovenská dialektológia rozvíjaná na pôde Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra stojí aj dnes pred nemalými úlohami, ktorých idey či výsledky možno zúročí až mladšia či nasledujúca generácia jazykovedcov. Víziou pracovníkov oddelenia je aj v 21. storočí neustále dopĺňanie archívnych fondov, koncepčne budovanie vecnej kartotéky. Lákavá je aj predstava o zorganizovaní celoplošného výskumu slovenských nárečí na Slovensku, ktorý by mohol priniesť nové podnety do štúdia o domácej, dynamicky sa rozvíjajúcej jazykovej situácii, nadväzujúc tak na tradície dlhoročného výskumu v diachrónej a areálovo orientovanej jazykovede. Záchranný výskum v jazykových enklávach mimo materského územia (paritne uskutočnený prinajmenšom v stredoeurópskom priestore) sa dnes javí ako veľká výzva pre budúceho organizátora, koordinátora či pre odborných garantov a riešiteľov takýchto projektov. Neodmysliteľnou súčasťou vedeckého výskumu sa stáva spracovanie pramenných materiálov v elektronickej, následne digitálnej podobe, komentované sprístupnenie takéhoto materiálu odbornej i širšej verejnosti v internetovom prostredí či prostredníctvom multimedialných nosičov. V neposlednom rade opakovane rezonuje na ústavnej pôde dialektologického oddelenia výzva na obnovenie činnosti slovenskej dialektologickej komisie, ktorá by bola koordinátorom koncentrovaného vedeckého výskumu, vedeckej výchovy a prezentovania dialektologických výsledkov vychádzajúcich z mnohých slovackistických pracovísk na Slovensku i v zahraničí.

Literatúra

Atlas slovenských nárečí v Maďarsku. Red. P. Király. Budapešť: Slovenský výskumný ústav, 1993. 223 s. + 235 máp. (ASNM)

- BALLEKOVÁ, Katarína: *Slovník slovenských nářečí a nářečový korpus*. In: *Dialektologie a geolingvistika v současné střední Evropě*. Ed. Z. Holub – R. Sukač. Opava Vyd. Kleinwächter, Frýdek Místek – Slezská univerzita v Opavě, 2011, s. 88 – 93.
- BENKO, Vladimír: (Neskorá) počítačová podpora lexikografického projektu: *Slovník slovenských nářečí*. In: *Zápisník slovenského jazykovedca*, 1992, roč. 11, č. 1 – 4, s. 25 – 26.
- BUFFA, Ferdinand: *Slovník šarišských nářečí*. Prešov: Náuka, 2004. 350 s.
- BUFFA, Ferdinand: *Šarišské nářečia*. Bratislava: Veda, 1995. 400 s.
- BUFFA, Ferdinand: *Poľsko-slovenský frazeologický slovník*. Prešov: Náuka, 1998. 277 s.
- BUFFA, Ferdinand: *Z poľsko-slovenských jazykových vzťahov. Konfrontačný náčrt*. Prešov: Náuka, 1998. 170 s.
- BUFFA, Ferdinand: *Zo severošarišskej frazeológie*. Bratislava: Veda, 1994. 171 s.
- BUFFA, Ferdinand: *Atlas slovenského jazyka*. 3. zv. *Tvorenie slov. Časť prvá. Mapy*. Bratislava: Veda 1981. 424 s. *Časť druhá. Úvod – Komentáre – Dotazník*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1978. 246 s.
- DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: *Goralské nářečia*. Bratislava: Veda, 1993. 176 s.
- DUDOK, Daniel: *Čítanka nářečových textov Slovákov v Báčke, Banáte, Srieme a Slavónsku*. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum, 2010. 146 s.
- DUDOK, Miroslav: *Zachránený jazyk. State o enklávnej a diasporálnej slovenčine*. Nadlak: Vyd. Ivan Krasko, 2008. 205 s.
- HABOVŠTIAK, Anton: *Atlas slovenského jazyka*. 4. zv. *Tvorenie slov. Časť prvá. Mapy. Časť druhá. Úvod – Komentáre – Dotazník – Indexy*. Bratislava: Veda, 1984. 464 + 368 s.
- FERENČÍKOVÁ, Adriana: *Ján Oravec a výskum syntaxe slovenského jazyka z hľadiska územnej diferenciovanosti*. In: *Jazykovedné štúdie 30. Syntax a morfológia – Väzba a súvislosti*. Ved. red. P. Žigo. Bratislava: Veda, 2013, s. 153 – 156.
- FERENČÍKOVÁ, Adriana: *Úvod*. In: *Slovanský jazykový atlas*. 4. zv. *lexikálno-slovtvornej série. Poľnohospodárstvo*. Ved. red. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda, 2012, s. 14 – 18.
- FERENČÍKOVÁ, Adriana: *Spracovanie syntaxe slovenských nářečí metódami jazykového zemepisu*. In: *Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania*. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda, 2009, s. 32 – 39.
- Jazyk je záračný organizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy*. Ed. M. Imrichová – J. Kesselová. Prešov: FFUK Prešovskej univerzity v Prešove, 2013. 324 s.
- Jazykovedné štúdie 2. Dialektológia*. Red. J. Štolc. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1957. 357 s.
- Jazykovedné štúdie 9. Dejiny a dialektológia*. Red. E. Pauliny. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1966. 245 s.
- Jazykovedné štúdie 10. Štolcov zborník (dialektológia)*. Red. J. Ružička. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1969. 271 s.
- Jazykovedné štúdie 20. FERENČÍKOVÁ, Adriana: Časové podradovacie súvetie v slovenských nářečiach*. Bratislava: Veda, 1986. 134 s.
- Jazykovedné štúdie 21. Dialektológia*. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda, 1987. 132 s.
- Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania*. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda, 2009. 216 s.
- Jazykovedné štúdie 28. Súradnice súčasnej slovenskej dialektológie*. Ed. K. Balleková. Bratislava: Veda, 2010. 392 s.
- JÓNA, Eugen: *Novohradské nářečia. Z autorovej pozostalosti na vydanie pripravil P. Žigo*. Bratislava: Veda, 2009, 164 s.
- KOVÁČOVÁ, Viera: *Vybrané kapitoly z dialektológie. Učebné texty a materiály*. Ružomberok: Verbum, 2013. 304 s.
- MARIČOVÁ, Anna: *Nářečová lexika Starej Pazovy*. Nadlak: Vyd. Ivan Krasko, 2010. 242 s.
- MARIČOVÁ, Anna: *Slovenské nářečie Starej Pazovy*. Nadlak: Vyd. Ivan Krasko, 2006. 216 s.
- MÚCSKOVÁ, Gabriela – MUŽIKOVÁ, Katarína – WAMBACH, Viera: *Praktická dialektológia. Vysokoškolská príručka na nářečový interpretáciu*. Wien: Facultas Verlags- & Buchhandels AG Wien, 2012. 138 s. + CD.

- MYJAVCOVÁ, Mária: Slovenčina v jazykovej enkláve. Báčsky Petrovec – Nadlak: Vyd. Kultúra – Ivan Krasko, 2001. 224 s.
- Nárečia a národný jazyk. Materiály z medzinárodnej vedeckej konferencie (Budmerice 24. – 26. septembra 1997). Ed. A. Ferenčíková. Bratislava: Veda, 1999. 332 s.
- PALKOVIČ, Konštantín: Záhorácky slovník. Bratislava: Hevi, 1997. 280 s.
- PALKOVIČ, Konštantín: Z dejín slovenskej dialektológie. In: Slovenská reč, 1993, roč. 58, 5, s. 261 – 267.
- RIPKA, Ivor: Multilingválne atlasy a slovenská dialektológia. In: Jazykovedné štúdie 28. Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie. Ed. K. Balleková. Bratislava: Veda, 2010, s. 15 – 22.
- RIPKA, Ivor: Aspekty slovenskej dialektológie. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, FHPV, 2002, 113 s.
- RIPKA, Ivor – HAMMEROVÁ, Louise B.: Speech of American Slovacs / Jazykové prejavy amerických Slovákov. Bratislava: Veda, 1994. 164 s.
- RIPKA, Ivor: Úvodné slovo na 6. celoslovenskom stretnutí jazykovedcov v Bratislave 17. – 18. 5. 1994. In: Zápisník slovenského jazykovedca. 1994 a, roč. 13, č. 1–4, s. 11 – 12.
- RIPKA, Ivor: Vyjde I. zväzok Slovníka slovenských nárečí. In: Kultúra slova, 1994 b, roč. 28, 4, s. 21 – 26.
- ROHÁRIK, Pavel: Terminológia remeselníckej výroby a jazyk štúrovského obdobia Slovákov v Nadlaku. II. a III. časť. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica, 2010. 420 s. (53 grafických príloh).
- ROHÁRIK, Pavel: Terminológia remeselníckej výroby v Nadlaku. Remeslá zamerané na potreby poľnohospodárskej výroby. Martin: Vyd. Matice slovenskej, 1988.
- ROZKOŠ, Pavol: Dialektologický slovník slovenského nárečia v Nadlaku. Nadlak: Vyd. Ivan Krasko, 2007. 336 s.
- ROZKOŠ, Pavol: Studia Banatica Slovaca. Nadlak: Vyd. Ivan Krasko, 2002. 128 s.
- Slovenčina na začiatku 21. storočia. Na počesť profesora Ivora Ripku. Ed. M. Imrichová. Prešov: FHPV Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. 408 s.
- Slovník slovenských nárečí. Ukážkový zväzok. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda, 1980. 288 s.
- Slovník slovenských nárečí. 1. zv. A – K. Red. I. Ripka et al. Bratislava: Veda, 1994. 936 s.
- Slovník slovenských nárečí. 2. zv. L – P (povzchádzať). Red. A. Ferenčíková – I. Ripka. Bratislava: Veda, 2006. 1066 s.
- Sociolingvistika a areálová lingvistika. Zost. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda, 1996. 172 s.
- SYNČOK, Juraj: Komlôšsky slovenský výkladový nárečový slovník (Paralelný maďarský názov). Slovenský Komlôš, 2000, 322 s.
- ŠTOLC, Jozef: Slovenská dialektológia. Z autorovej pozostalosti na vydanie pripravil I. Ripka. Bratislava: Veda, 1994, 179 s. + 37 máp.
- ŠTOLC, Jozef: Atlas slovenského jazyka. 2. zv. Flexia. Časť prvá. Mapy. Bratislava: Veda, 1981. 316 s. Časť druhá. Úvod – Komentáre. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1978. 192 s.
- ŠTOLC, Jozef a kol.: Atlas slovenského jazyka. 1. zv. Vokalizmus a konsonantizmus. Časť prvá. Mapy. Časť druhá. Úvod – Komentáre – Materiály. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1968. 314 + 200 s.
- Tradičia v slove, slovo v tradícii. Inšpiratívny Jozef R. Nižnanský. Zost. Ľ. Dvornická – M. Smatana. Bratislava: Veda, 2007. 311 s.
- Zo studnice rodnej reči. Zost. K. Balleková – M. Smatana. Bratislava: Veda, 2005. 332 s.
- ŽIGO, Pavol: Analogie a anomálie v substantívnej deklinácii slovanských jazykov. Bratislava: Veda, 2012. 176 s.
- ŽIGO, Pavol: Medzinárodný dialektologický projekt. – Prezentácia Slováckého jazykového atlasu. In: Správy SAV, 2012, 10, s. 14.
- ŽIGO, Pavol: Na písme zostalo. Bratislava: Perfekt, 2012. 160 s.
- ŽIGO, Pavol: Historická a areálová lingvistika (Studia selecta). Bratislava: Univerzita Komenského, 2011 a. 384 s.
- ŽIGO, Pavol: Od Jadranského mora po Ural. – Významný dialektologický projekt – Slovácký jazykový atlas. In: Správy SAV, 2011 b, 9, s. 8 – 9.

ŽIGO, Pavol: Účasť slovenskej dialektológie na Slovanskom jazykovom atlase. – Perspektívy počítačovej podpory projektu. In: Slovenská reč, 2005, roč. 70, č. 1 – 2, s. 3 – 15.

CELOKARPATSKÝ DIALEKTOLOGICKÝ ATLAS (CKDA) / ОБЩЕКАРПАТСЬКИЙ ДІАЛЕКТОЛОГІЧЕСЬКИЙ АТЛАС/ ОБШЧЕКАРПАТСЬКИЙ ДІАЛЕКТОЛОГІЧЕСЬКИЙ АТЛАС

- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Вступительний випуск. Skopje: MANU, 1987. 186 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 1. Ред. J. Udler. Kišínov: Štinca, 1989. 196 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 2. Ред. S. B. Bernštejn, G. P. Klepikova. Moskva: Izdatel'stvo Nauka, 1988. 242 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 3. Ред. J. Rieger. Varšava: Komitet językoznawstwa PAN, 1991. 184 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 4. Ред. Ja. Zakrevska. Lvov: Instytut ukrajinoznavstva AN Ukrajinu, 1993. 186 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 5. Ред. I. Ripka. Bratislava: Veda, 1997. 228 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 6. Отв. ред. L. Balogh. Budapešť: Tinta, 2001. 216 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Выпуск 7. Ред. D. Petrović. Belehrad – Nový Sad, 2003. 188 s.
- Общечкарпатський діалектологічний атлас. Указатели. Под. ред. Я. А. Ригера. Krakov, 2012. 2014 s.

SLOVANSKÝ JAZYKOVÝ ATLAS (SJA) / ОБЩЕСЛАВЯНСЬКИЙ ЛІНГВІСТИЧЕСЬКИЙ АТЛАС/ Обščeslavianskij lingvističeskij atlas.

- Вопросник Общеславянского лингвистического атласа. Moskva: Nauka, 1965. 272 s.
- Общеславянский лингвистический атлас. Материалы и исследования. Вступительный выпуск. Общие принципы. Справочные материалы. 1. vydanie. Moskva, 1978. 182 s. (2. vyd. 1994).
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая/ Обščeslavianskij lingvističeskij atlas. Serija fonetiko-grammatičeskaja:
- Выпуск 1. Рефлексы *ǣ. Под общ. ред. В. В. Иванова. Белград, 1988. 164 с.
 - Выпуск 2а. Рефлексы *ę. Гл. ред. В. В. Иванов. Москва: Наука, 1990. 176 с.
 - Выпуск 2б. Рефлексы *ǫ. Под ред. Я. Басары. Wrocław – Warszawa – Kraków, 1990. 125 с.
 - Выпуск 3. Рефлексы *ьг, *ьд, *ьл, *ьі. Под ред. Я. Басары и др. Warszawa, 1994. 164 с.
 - Выпуск 4а. Рефлексы *ь, *ь. Отв. ред. Д. Брозович. Загреб, 2006. 162 с.
 - Выпуск 4б. Рефлексы *ь, *ь. Вторичные гласные. Гл. и огр. ред. З. Тополинска, Д. Петровић. Скопје, 2003. 148 с.
 - Выпуск 5. Рефлексы *о. Отв. ред. Т. И. Вендина, Л. Э. Калнынь. Москва: ИРЯ РАН, 2008. 161 с.
 - Выпуск 6. Рефлексы *е. Отв. ред. Т. И. Вендина, Л. Э. Калнынь. Москва: ИРЯ РАН, 2011. 183 с.
- Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная/ Обščeslavianskij lingvističeskij atlas. Serija leksiko-slovoobrazovatel'naja:
- Выпуск 1. Животный мир. Гл. ред. Р. И. Аванесов. Москва: Наука, 1988. 188 с.
 - Выпуск 2. Животноводство. Под ред. Я. Басары и др. Warszawa, 2000. 192 с.
 - Выпуск 3. Растительный мир. Гл. ред. А. И. Подлужный. Минск, 2000. 162 с.
 - Выпуск 4. Сельское хозяйство. Под ред. А. Ференчиковой и др. Братислава: Veda, 2012. 266 с.
 - Выпуск 6. Домашнее хозяйство и приготовление пищи. Отв. ред. Т. И. Вендина. Москва: ИРЯ РАН, 2007. 192 с.
 - Выпуск 8. Профессии и общественная жизнь. Гл. ред. J. Basara, J. Siatkowski. Warszawa, 2003. 192 с.
 - Выпуск 9. Человек. Гл. ред. J. Siatkowski, J. Waniakowa. Kraków, 2009. 218 с.